

**Донецька обласна універсальна наукова бібліотека
ім. Н. К. Крупської
Відділ науково-методичної роботи
і соціологічних досліджень**

З історії нашої минувшини

*Методичні поради на допомогу
популяризації історичної прози*

Донецьк 2007

ББК 78.381.9:83

З 11

З історії нашої минувшини: Метод. поради на допомогу популяризації історичної прози / Донец. обл. універс. наук. б-ка ім. Н. К. Крупської; Уклад. Н. П. Супрунець. – Донецьк: Схід. вид. дім, 2007. – 20 с.

Укладач: Н. П. Супрунець

Редактор: О. В. Рязанцева

Відповідальний за випуск: Н. П. Авдєєнко

Комп'ютерний набір: В. І. Копійка

©Донецька ОУНБ
ім. Н. К. Крупської, 2007

Знання історичного минулого сприяє розвитку почуття поваги до його героїчних сторінок, формує активне відношення до соціальних явищ сучасності.

Художня література історичної тематики має значний вплив на формування світогляду, моральних засад та естетичних запитів, уособлює громадську свідомість, виражає багатство і різноманітність людського буття в минулому і сьогодні.

Письменники України допомагають мистецтвом слова глибше зрозуміти душу предків і сучасників, бо в будь-якому романі, повісті історія і сучасність перебувають у нерозривному зв'язку. Розповідаючи про славу наших предків, письменники осмислюють шляхи, якими доля нашого народу стала врешті долею сучасного покоління.

Ця робота є спробою показати на конкретних прикладах, як удосконалити роботу щодо популяризації художньої літератури історичної тематики в бібліотеках. Основна увага приділяється творам, які висвітлюють давню історію нашої держави: періоду Київської Русі, доби козаччини.

Основна мета – допомогти бібліотекарям розширити уявлення читачів про історико-художню літературу, показати, наскільки сучасними є своїм героїчним пафосом, високим патріотичним духом, любов'ю до Вітчизни люди, які примножували славу України в минулому.

Важлива роль історико-художньої літератури у вихованні національної свідомості зобов'язує бібліотекарів бути уважними, комплектуючи фонди. Орієнтиром при цьому можуть бути анотації на книги, що публікуються в газетах “Друг читача”, “Літературна Україна”, “Книжковий клуб”, статті у вітчизняних літературно-художніх, літературознавчих, історичних журналах, а також рекомендаційні бібліографічні покажчики “Пізнати свій народ, а в народі – себе: історія України в творчості українських письменників ХІХ – поч. ХХ ст.”, “Душа тисячоліть шукає себе в слові: історія України у творчості українських письменників” (К., 1992 р.) та “Тої слави козацької повік не забудем” (К., 1992 р.; 2004 р.), щорічник “Художня література. Критика. Літературознавство” Національної парламентської бібліотеки України.

Бібліотеки мають досить непоганий фонд української історичної прози минулих років. Сьогодні видавництва все частіше перевидають відомі твори письменників XIX–XX ст., наприклад у видавництві “Фоліо” 2006 р. вийшли романи Р. Іваничука “Журавлиний крик”, Ю. Мушкетика “Яса”, “Сталкері” – романи С. Скляренка “Володимир”, “Святослав” тощо. Ці та інші твори історичної прози надходять до бібліотек у межах державних програм. Бібліотечним працівникам слід звернути увагу на твори, що виходять у серіях “Історична бібліотека”, “Історія України в романах”, “Український історичний роман”, “Бібліотека українця”.

При виваженому підході до оновлення фондів історичної прози потрібно враховувати сучасні літературно-художні, історичні, літературознавчі періодичні видання: “Київ”, “Вітчизна”, “Дніпро”, “Дзвін”, “Березіль”, “Сучасність”, “Київська старовина”, “Пам’ять століть” та ін., на сторінках яких публікуються художні твори історичної тематики.

Матеріали з питань історії нашої держави, історико-художня література викликають інтерес практично всіх категорій користувачів бібліотек. Особливу увагу бібліотечним працівникам слід звернути на викладачів історії, літератури, працівників музеїв, екскурсіводів, учнівську та студентську молодь, членів читацьких аматорських об’єднань, любителів історії, які самостійно поповнюють знання в цій галузі.

Залежно від читацької категорії, підготовленості користувачів бібліотекар зможе вибрати ті форми і методи роботи, які доречні в тому чи іншому випадку.

Так, важливе значення для читачів-спеціалістів в області історії матиме інформація про нові надходження історико-художньої літератури, літературознавчих матеріалів. Їм необхідно знати, що саме з новинок корисно рекомендувати школярам, студентам. Джерелами інформації для них є монографії, збірники статей, альманахи, статті з періодичних видань, довідкові видання, каталоги, картотеки, бесіди з бібліотекарем, виставки нових надходжень, дні інформації.

У роботі з учнями шкіл, ПТУ, студентами середніх і вищих навчальних закладів важливо дізнатись про їх ставлення до історії країни взагалі: що приваблює, відштовхує, твори яких авторів читали.

Яскрава, емоційна та переконлива розповідь бібліотекаря про видатну історичну особу, її діяльність і значення для України допоможе розбудити цікавість до читання літератури цієї тематики, а в подальшому відіграє важливу роль у виробленні читацьких поглядів і формуванні переконань.

Важливо – зацікавити новими відкриттями з історії виникнення окремих творів, знайти нетрадиційні форми роботи, ввести читача у світ історії.

З метою більш повного уявлення читачів про історичну прозу, певної системи в роботі з літературою цієї тематики радимо організувати в бібліотеках **цикли заходів**, які об'єднують наочні та усні форми популяризації, наприклад: “Майстри історичного роману”, “Праісторія нашої землі”, “У відлунні пам'яті”, “Людина в історії”, “Зі скарбниці пам'яті народної”, “Літопис буремної епохи”, “Про козацькі часи в Україні” тощо.

Київська Русь... Одна з найбільших і найсильніших держав середньовічної Європи. Її військову могутність, самобутню культуру, великі міста з кам'яними храмами й палацами, богатирськими заставами на державних рубежах, широкі міжнародні зв'язки, високий авторитет, багатомовне населення і неосяжні простори описували літописці... Але недовго проіснувала ця блискуча держава, пала від навали монголо-татар у 40-х рр. XIII ст. Героїчний опір наших предків кочівним ордам не минув безслідно.

Кращі традиції Київської Русі підтримувались у тих князівствах, яким вдалося зберегти свою незалежність, і тих, котрі боролися за її відродження. На долю українського народу випало чинити опір новим набігам монголо-татар, нападам польських, угорських та литовських військ за складних умов феодалної роздрібненості.

Історичним подіям періоду Київської Русі радимо присвятити цикл заходів “**Праісторія нашої землі**”, який може включати такі форми наочної популяризації, як **виставки-персоналії** за творчістю С. Скляренка (романи “Святослав”, “Володимир”), П. Загребельного (романи “Диво”, “Смерть у Києві”, “Первоміст”), Р. Іванченко (романи “Гнів Перуна”, “Золоті стремена”, “Зрада, або Як стати володарем”, “Отрута для княгині”), Р. Іваничука (“Мальви”, “Черлене

вино”), І. Білика (“Похорон богів”), В. Шевчука (“Велесич”), В. Малика (“Князь Кий”, “Черлені щити”).

Цікавою й пізнавальною буде така форма виставкової роботи, як **виставка-вікторина** “Стою на коренях твоїх, прадавня Русь...”. Методика організації виставки-вікторини та інших інноваційних форм популяризації літератури надається в методичних рекомендаціях Донецької обласної універсальної наукової бібліотеки ім. Н. К. Крупської “Від традицій до інноваційного пошуку” (Донецьк, 2005).

Запитання до виставки-вікторини можуть бути такими:

– Ярослав Мудрий і Сивоок. Логічний й історично зумовлений конфлікт між князем і митцем. Про який твір йде мова?

(роман П. Загребельного “Диво”)

– Хто з персонажів роману “Диво” визначив свій життєвий принцип, своє кредо словами: “А що таке мудрість? Це правда. Правда ж милосердною не буває. Вона тверда й жорстока... Завжди, щоб держава могла розквітати й піднятися вище за всіх, народ повинен згодитися на деякі пожертви й нестатки. Сам він на це ніколи не піде, його треба примусити”.

(Ярослав Мудрий)

– У якому романі йдеться про побудову 1115 р. першого мосту через Дніпро?

(П. Загребельний “Первоміст”)

– Головним героєм якого твору Р. Іванченко є літописець Нестор?

(роману “Гнів Перуна”)

– Який роман розповідає про життя та діяльність князя Данила Галицького і завершується таким образним узагальненням: “Тяжко відшукувати в історії рівновагу між самопожертвою і гординею. Між розумом і мечем. Так само тяжко, як вирости колоску жита на попелищі, як у безсилі, виснаженому тілі жінки добути краплю молока для дитини”.

(роман Р. Іванченко “Золоті стремена”)

– Героями якого твору є княгиня Ольга, князі Олег, Ігор, Святослав, візантійський імператор Костянтин Багрянородний, болгарський цар Симеон?

(роману Р. Іванченко “Отрута для княгині”)

– Які твори С. Скляренка присвячені історії Київської Русі?

(романи “Володимир”, “Святослав”)

З метою посилення інтересу користувачів до історичної прози можна організувати **виставки-дискусії** за романами П. Загребельного “Диво” та Р. Іванченко “Золоті стремена”. У першому романі темою дискусії може бути протиставлення сили державної влади в усіх її аспектах, втіленої в образі Ярослава Мудрого, і хисту, моралі, творчих можливостей народу, втілених в образі творця Софії Київської Сивоока.

Темою виставки-дискусії за романом “Золоті стремена” стане порівняння політики Данила Галицького та Олександра Невського в боротьбі за зміцнення рідної землі. Для початку дискусії можна використати слова одного з героїв роману Федора Положишило: “Скажу, що думаю, княже. Данило Романович Ватиканом жадає силу свою зміцнити, ти – Ордою! Де правда?”.

Крім виставкових форм роботи до циклу радимо включити такі заходи, як літературні диспути, літературне лото, історичні розвідки.

Так, **літературний диспут** “Крах особистості і духовне відродження” за романом Р. Іваничука “Мальви” можна побудувати, аналізуючи образи головних героїв: братів Андрія та Семена, їхньої сестри Мальви. По-різному склалися їх долі, різним чином потрапили брати в табір до ворога: одного (Андрія) схоплено в степу і відібрано на яничара, а другого (Семена) викрали цигани, і згодом він потрапив в обслугу кримського хана. Від цієї відправної точки для одного почалося падіння вниз, моральна деградація, для другого ж – поступове прозріння. В образі сестри Мальви втілюється таке соціально-психологічне явище, як компроміс, прагнення згладити суперечності.

Пропонуємо запитання для обговорення під час диспуту:

– “Я називаюся Алім, – відповів по-турецьки Андрій на запитання, як він зветься, – це був перший крок дороги до зради; крок

маленький, непомітний, як цятка від червоточини, що згодом руйнує все яблуко”. Зрада Батьківщині чи самому собі – що страшніше для людини?

– Якими були причини духовного прозріння Семена (Селіма), в результаті чого він гине в бою за рідну землю? Чи вважаєте Ви їх достатніми і переконливими?

– Кохання Мальви до молодого кримського хана Іслам-Гірея не зменшило її тугу за рідною землею. Як Ви вважаєте, чи може любов до чоловіка бути сильнішою за любов до Вітчизни?

– Постать мудреця-меддаха Омара є художнім образом мислителя того часу, він створений на історично достовірній основі. Доведіть це.

Художній твір – не історичний, тут діють свої закономірності втілення художньої ідеї, характери героїв повинні будуватися на історичному матеріалі. Такий захід, як *історична розвідка*, допоможе зіставити історичні факти та вигадку автора. Наприклад, темами історичних розвідок за романами С. Скляренка “Володимир” та “Святослав” можуть бути “Володимир як провідник християнства в Київській Русі. Сучасне бачення”, “Загибель князя Святослава. Художній вимисел чи історична правда?”. Цікавим буде цей захід за романом В. Малика “Князь Кий”, де автор надає свою версію заснування Києва Києм, Щеком, Хоривом та Либіддю, беручи за основу народні перекази та легенди. Учасники заходу зможуть висловити свої знання та міркування стосовно головної теми роману.

До циклу заходів доречно включити *бібліографічний огляд* “Промовляє сива давнина...” з представленням творів історичної художньої прози, публікацій у періодичних виданнях щодо відповідної історичної епохи, літературознавчих статей стосовно того чи іншого твору.

Однією з форм популяризації історичної прози є *сторінки цікавих повідомлень*, які ефективно використовують бібліотечні працівники. Приблизна тематика сторінок у межах циклу може виглядати таким чином: “Звідки єсть пішла земля руська...”, “Роман І. Білика “Похорон богів” – спроба художнього осмислення вирішальних етапів становлення давньоруської держави”, “Сторінками історичних романів Р. Іваничука”.

Враховуючи інтереси та підготовленість читачів, бібліотекарі в змозі провести такі традиційні заходи, як читацькі конференції, літературні вечори, усні журнали.

Запорізька Січ... Козаччина... Легендарне минуле українського народу, його святиня. Це про неї М. В. Гоголь у своєму творі “Тарас Бульба” писав: “Так ось вона, Січ! Ось те гніздо, звідки вилітають усі ті горді й дужі, як леви! Ось звідки розливається воля і козацтво на всю Україну!”.

Свою безмежну любов та повагу до козацтва український народ висловив у численних піснях, думках, легендах та переказах. У прислів’ї “Козацькому роду нема переводу” відбилося прагнення народу зберегти набуте під час існування козацтва.

Одній із найлегендарніших сторінок історії українського народу – козаччині – присвятили свої художні твори А. Кащенко, А. Чайковський, Д. Мордовець, М. Старицький, П. Куліш, В. Малик, Ю. Мушкетик, П. Загребельний, І. Ле, Н. Рибак, З. Тулуб та ін.

Розкрити багатство історичної прози цієї тематики допоможе цикл заходів “**Біля витоків козацької слави**”. У межах циклу радимо організувати *книжкову виставку* “Січ – колиска нашої незалежності”, в розділах якої розкрити джерела формування українського козацтва, військово-політичний устрій Запорізької Січі, прогресивну роль козацтва в історії України, розвиток козацького руху сьогодні. Цитатою до виставки можуть бути слова Т. Г. Шевченка:

*Було колись – в Україні
Ревіли гармати;
Було колись – запорожці
Вміли панувати.
Панували, добували
І славу, і волю...*

Розділи виставки:

- I. Республіка вільних людей.
- II. Славні гетьмани запорізького козацтва.
- III. Побут та обряди козаків.
- IV. Козацька слава не вмере, не загине.

Читачі найкраще сприймають такі заходи, в яких вони можуть взяти безпосередню участь, виявити свої знання, показати таланти. Цікавими й корисними для них будуть історичні подорожі, турніри ерудитів, брейн-ринги, вечори-портрети видатних діячів того часу.

Так, для турніру ерудитів рекомендуємо підготувати такі запитання:

– Назвіть ім'я видатного історика, фольклориста і етнографа, який створив унікальну колекцію пам'яток Запорізької Січі, що налічувала 75 тис. експонатів.

(Д. І. Яворницький)

– Що означає слово “козак”?

(вільна, незалежна людина)

– Де майже завжди розташовувалися Січі?

(на річкових островах)

– Що було найважливішою ознакою влади в козацькому війську?

(гетьманська булава)

– Хто входив до складу козацького уряду – Коша Запорізької Січі?

(кошовий отаман, військовий писар, суддя і обозний)

– Який документ запорізьких козаків набув всесвітньої відомості і став сюжетом для картини І. Ю. Рєпіна?

(лист запорізьких козаків турецькому султану)

– Хто з кошових отаманів здійснив понад півсотні військових походів і не знав поразки? Турки прозвали його “урус-шайтаном”, тобто “козацьким чортом”.

(Іван Сірко)

– Назвіть ім'я козака, якого двічі обирали кошовим отаманом, чого “зроду-віку на Січі не бувало”.

(Петро Калнишевський)

– Хто першим із ватажків козацтва став писатися гетьманом запорізьким?

(кошовий отаман П. Сагайдачний)

– Хто із гетьманів був нагороджений золотою медаллю Папи Римського і за що?

(І. Сулима за визволення християнських невільників)

– Хто з козацьких ватажків став прототипом пісенного Байди?

(Дмитро Іванович Вишневецький)

– Які крилаті вислови про козаків Вам відомі?

(“Без гетьмана військо гине”, “Як череді без личмана, так козакам без гетьмана”, “Кінь та ніч – козакові товариші”, “Козак з біди не заплаче”, “Козак з бідною, як риба з водою”, “Козак із пригорщі нап’ється, а з долоні пообідає”, “Козацькому роду нема переводу”, “Терпи, козаче, отаманом будеш”, “Не журися, козаче, нехай твій ворог плаче”, “Хліб та вода – то козацька їда”, “Щирий козак ззаду не нападає”)

– Які твори Т. Г. Шевченка, що прославляють козацтво, Ви знаєте?

(“Гайдамаки”, “Іван Підкова”, “Гамалія”, “Іржавець”, “Чернець”)

– В яких козацьких піснях йде мова про Запорізьку Січ?

(“Ой на горі огонь горить”, “Ой літа орел, літа сизокрилий”, “Ой у лузі та і при березі”, “Гомін, гомін по діброві”, “Ой на горі та й женці жнуть”, “Ой не знав козак, ой та не знав Супрун”, “Пущу коня, ой на яр, на долину”, “Ой із-за гори та ще й з-за лиману”, “Ой не гаразд, запорожці”, “Засвистали козаченьки”, “Ой запив козак, запив”)

– Назвіть і по-можливості заспівайте пісню про Б. Хмельницького

(“Чи не той то хміль”)

– На тексти яких популярних пісень про запорожців український художник А. Ждаха виконав серію ілюстрацій?

(“Ой не гаразд, запорожці”, “Засвистали козаченьки”, “Ой запив козак, запив”, “Ой не знав козак, ой та не знав Супрун”, “Ой на горі та й женці жнуть”).

Така форма популяризації творів художньої літератури, як *історична подорож*, приверне увагу читачів як до історичних подій, так і до героїчних осіб. Подорож можна провести як за творами окремого автора, так і групи авторів. Наприклад, постаті великого полководця, гетьмана Петра Сагайдачного присвячено історичні романи А. Чайковського, З. Тулуб, Д. Мордовця. Використовуючи матеріали цих творів, бібліотекар, згідно з методикою, розробляє карту подорожі з умовними зупинками – загадками (запитаннями), на які потрібно дати правильну відповідь.

Такими запитаннями-зупинками можуть бути:

– Походження гетьмана. Сагайдачний – прізвище чи прізвисько?

(народився на Самбірщині в сім'ї збіднілого шляхтича;
Сагайдачний – прізвисько, яке походить від татарського слова
“сагайдак”, що означає “дикий козел”).

– З якими містами пов'язане навчання майбутнього гетьмана?

(Львів, Острог)

– У 1614 та 1616 рр. козаки Сагайдачного заволоділи двома багатими й укріпленими турецькими містами. Назвіть їх.

(1614 р. – гавань Синоп, 1616 р. – м. Кафа)

– У романі Д. Мордовця “Сагайдачний” виступають відомі історичні особи. Хто саме?

(Петро Могила, Мелетій Смотрицький)

– Назвіть козацьких ватажків, що були на чолі народних повстань, описаних у романі А. Чайковського “Сагайдачний”.

(Косинський, Наливайко)

– Яке місто стало місцем останнього бою гетьмана?

(Хотин)

Зацікавить користувачів історична подорож “Художня історія України” за творами Ю. Мушкетика “Семен Палій”, “Гайдамаки”, “Яса”, “Гетьманський скарб”, “На брата брат”, “Прийдімо, вклонімося”. У них письменник яскраво зображує події, що увійшли в історію як Гайдамаччина, Коліївщина, боротьбу запорізьких козаків проти іноземних загарбників, змальовує образ одного з легендарних

козацьких ватажків – Івана Сірка. Твори містять змістовний опис укладу життя запорожців, їх побуту, звичаїв.

Здається, немає в Україні жодної людини, яка б не знала ім'я Богдана Хмельницького, з яким пов'язана найважливіша, колосального національного і державного значення, доба історії України.

Легендарній постаті Богдана Хмельницького присвятили свої твори такі письменники, як М. Старицький (трилогія “Богдан Хмельницький”), Н. Рибак (“Переяславська рада”), І. Ле (“Хмельницький”), П. Загребельний (“Я, Богдан: Сповідь у славі”), А. Кащенко (“Під Корсунем”, “У запалі боротьби”) та ін.

Кожен автор викладає своє особисте бачення історичних подій того часу, по-різному представляє образ Хмельницького, проте його вирішальну роль в історії держави, велич гетьмана підкреслюють усі.

Використовуючи названі та інші художні твори, історіографічні джерела, бібліотекарі можуть організувати в межах циклу такі заходи, як **книжкова виставка** “Будівничий Української держави”, **бібліографічний огляд** “Політик, воїн, державотворець”, **читацький діалог** “Постать Богдана Хмельницького в художній літературі”.

Читацький діалог радимо почати з порівняльної характеристики трилогії М. Старицького, двотомного роману Н. Рибак та роману П. Загребельного. Акцентувати увагу учасників рекомендуємо на зображенні різними авторами таких подій: “Молоді літа Б. Хмельницького”, “Перші перемоги”, “Білоцерківська угода”, “Переяславська рада”, “Між Москвою і Швецією”, “Смерть гетьмана”.

Знайшовши певні розбіжності чи протиріччя в зображенні подій, характері самого гетьмана, читачі швидше звернуться до інших джерел, що значно розширять їхні уявлення про вже відомі історичні факти.

Деякі автори надають свою, не завжди схвальну, оцінку діям Б. Хмельницького, пропонують інші варіанти відомих подій. Так, у повістях “Під Корсунем”, “У запалі боротьби” відомий оповідач козацьких подвигів А. Кащенко зображує перші переможні битви українського козацтва під Жовтими Водами, Корсунем, Пилявцями, облогу козаками Хмельницького Львова та Замостя. Багатогранно

змальовує автор образ Б. Хмельницького, особливо цікаво трактує поведінку гетьмана у цей час: він вважає її надто обережною, обачливою, підкреслює, що Хмельницький не використав можливостей, які надала йому доля. За Кащенком, гетьман не зрозумів історичного шансу, що подарувала йому доля під Пилявцями. Хмельницький мав би йти на Варшаву, а не залишатися під Замостям, щоб нейтралізувати Польщу щодо України прямою дією, втручанням у її державно-політичний устрій. Лише через декілька місяців у Переяславі гетьман збагнув – перемоги козаків відкрили б нові шанси щодо утвердження державності України.

Організувавши *дискусію* за творами А. Кащенка, бібліотечні працівники нададуть можливість читачам не тільки проявити свою обізнаність в історії, але й висловити власні варіанти розвитку подій. Фінал заходу можна провести у формі інсценування, надавши декільком учасникам ролі головних героїв творів.

Почесне місце серед кращих романів історичного жанру займає тетралогія В. Малика “Таємний посол”. До неї увійшли романи “Посол Урус-Шайтана”, “Фірман султана”, “Чорний вершник”, “Шовковий шнурок”, у яких автор талановито поєднав історичний матеріал із мистецтвом художнього зображення подій і персонажів.

Твори В. Малика вже здавна завоювали популярність серед читачів, адже написані в історико-пригодницькому ключі, що особливо приваблює молодь.

У перших двох романах – “Посол Урус-Шайтана” та “Фірман султана” – мова йде про переддень російсько-турецької війни 1677–1681 рр. та героїчну оборону Чигирин.

У третьому й четвертому романах – “Чорний вершник” та “Шовковий шнурок” – відтворено трагічні події в Україні після Чигиринських походів та оборону Відня (влітку 1683 р.), у якій активну участь брали й українські козаки під проводом славнозвісного полковника Семена Палія.

Радимо бібліотекарям провести *читацьку конференцію* за романами В. Малика.

Під час заходу можна запропонувати дати відповіді на такі запитання:

– Що для Вас є головним у романах В. Малика – історична правда чи художній вимисел?

– Характерними рисами романів є їх героїко-патріотичний пафос, ідея єдності слов'янських народів. Чи були б вони іншими, якби роман був написаний у наш час?

– Сміливість, винахідливість, гострий розум, чесність, порядність головного героя Арсена Звенигори. Чи вважаєте Ви цей образ ідеальним?

– Як на Вашу думку, чи був у Арсена Звенигори історичний прототип?

– Автор докладно зображує соціально-політичний устрій Запорізької Січі. Наведіть приклади, які Вам найбільше запам'яталися.

– Авторське трактування окремих подій, історичних образів. З чим Ви погоджуєтесь, про що маєте власну думку?

Однією з форм популяризації історико-художньої літератури може бути *клуб любителів історії*, на заняттях якого книга популяризується в комплексі з музикою, образотворчим та кіномистецтвом.

До програми клубу можна включити вечори-розповіді, вечори-дискусії, вечори-зустрічі, історичні подорожі, історико-літературні вечори, вечори-портрети тощо. Одним із головних елементів занять у клубі є книжкова виставка та бібліографічний огляд літератури за темою.

Програма занять може бути такою:

1. “Гортаючи літопис України”. Усний журнал.
2. “Люди і звичаї прадавніх часів”. Музей в гостях у бібліотеки.
3. “Пам'ятки козацької доби”. Літературний вернісаж.
4. “Історія в долях. Козацькі ватажки”. Галерея портретів.
5. “Життя і діяльність українських гетьманів”. Вечір-розповідь.
6. “Україна часів Б. Хмельницького”. Історична подорож.

Радимо організувати в межах клубу і такий захід, як *хронологічна гра*.

Учасникам гри можна поставивши такі запитання:

– На який рік припадають найславніші подвиги І. Богуна?

(1651 р.; оборона Вінниці, битва під Берестечком)

– У якому році був підписаний царський указ про відновлення гетьманства?

(1747 р.)

– Назвіть останнього гетьмана Лівобережної України, рік його відставки.

(Кирило Розумовський; 1764 р.)

– Якого року старший син Б. Хмельницького Тихіш став заручником кримського хана Іслам-Гірея? З якої причини?

(1648 р. гетьман з сином прибули для укладання союзу з кримським ханом; на вимогу хана Хмельницький мусив залишити в Бахчисараї свого сина як заручника)

– Коли відбулася битва під Жовтими Водами, між ким?

(1648 р.; битва між українсько-кримсько-татарським військом та поляками)

– Яка битва стала поштовхом національно-визвольній війні українського народу?

(битва під Корсунем, 1648 р.)

– Кого вважають засновником Запорізької Січі? Коли це було?

(1556 р. князь Дмитро Вишневецький побудував замок на правобережному мисі Степок біля о. Хортиця для захисту від турецько-татарських набігів)

– Протягом понад двохсотрічного існування Війська Запорізького козаки послідовно змінили 8 Січей. Які саме?

(Хортицьку (сер. 50-х–60-ті рр. XVI ст.); Томаківську (кін. 60-х рр. XVI ст.–1593 р.); Базавлуцьку (1593–1638 рр.); Микитинську (1638–1652 рр.); Чортомлинську (1652–1709 рр.); Олешківську (1711–1734 рр.); Нову (1734–1775 рр.); Задунайську (1775–1828 рр.)).

У практику бібліотек увійшли такі змістовні форми роботи, як *уроки народознавства*. Історична проза буде доречним доповненням

до історіографічних, етнографічних джерел, на основі яких проводяться уроки. Темами уроків народознавства з використанням творів художньої літератури можуть бути: “Душа тисячоліть шукає себе в слові”, “Постаті славні, трагічні, суперечливі...”, “Там родилась, гарцювала козацькая воля...”.

У свою чергу такі об’ємні теми будуть поштовхом для організації циклу уроків народознавства. Наприклад, цикл уроків “Постаті славні, трагічні, суперечливі...” може виглядати таким чином: “Слово про козацтво України та його гетьманів”, “Байда Вишневецький – ратник української землі”, “Іван Мазепа: життя і пориви великого гетьмана”, “Творець першої Конституції Пилип Орлик”, “Іван Сірко, славний кошовий отаман Війська Запорізького”.

Робота з популяризації історико-художньої літератури потребує від бібліотекаря високого професіоналізму, знання історії, творів художньої літератури, вміння аналізувати й творчо мислити. Велике значення має підвищення кваліфікації, самоосвіта бібліотечних працівників. Тому методичні служби центральних міських і районних бібліотек мають передбачити проведення семінарських занять, інформаційних днів з оглядом творів історичної прози, публікацій про авторів, історичні події, які висвітлюються в художній літературі, методичних видань обласних методичних центрів, видання листків-сигналів з популяризації творчості того чи іншого письменника, розробок масових заходів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрусів С. Вогонь нашої пам'яті: Історична проза в контексті сьогодення / С. Андрусів // Київ. – 1990. – № 1. – С. 125–127.
2. Гуляк А. Концепція героя в романах Ю. Мушкетика про гайдамаччину / А. Гуляк // Київська старовина. – 2004. – № 2. – С. 74–75.
3. Душа тисячоліть шукає себе в слові: Історія України у творчості українських письменників: Рек. бібліогр. покажч. / Держ. б-ка України. – К., 1992. – 32 с.
4. Дяченко С. Образ гетьмана Сагайдачного в українській літературі / С. Дяченко // Дивослово. – 2003. – № 5. – С. 76–78.
5. Забудько К. “Два серця історичного роману Р. Іванченко “Золоті стремена” / К. Забудько // Вітчизна. – 2005. – № 3–4. – С. 141–146.
6. Загребельний П. “Я обирав великі душі, які сяють нам тисячоліттям” / П. Загребельний // Вітчизна. – 2004. – № 7–8. – С. 90–98.
7. Іваничук Р. Моя кунсткамера: Із авторського досвіду / Р. Іваничук // Березіль. – 2006. – № 10. – С. 153–171.
8. Ільницький М. М. Людина в історії: (Сучас. укр. іст. роман) / М. М. Ільницький. – К.: Дніпро, 1989. – 354 с.
9. Ільницький М. М. У вимірах часу: Літ.-критич. ст. / М. М. Ільницький. – К.: Рад. письм., 1988. – 275 с.
10. Кейда Ф. Мистецька концепція гайдамаччини в новітній українській літературі / Ф. Кейда // Пам'ять століть. – 2000. – № 1. – С. 99–106.
11. Мельничук Б. І. Випробування істиною: проблема історичної та художньої правди в українській історико-біографічній літературі / Б. І. Мельничук. – К.: Академія, 1996. – 270 с.
12. Пізнати свій народ, а в народі – себе: Історія України в творчості письменників ХІХ – поч. ХХ ст.: Рек. бібліогр. покажч. / Держ. б-ка України. – К., 1992. – 20 с.

13. Полтавчук В. Г. Біографічний роман і проблема виховання історією / В. Г. Полтавчук. – К.: Знання, 1989. – 47 с. – (Сер. 6. “Література і мистецтво”).

14. “Тої слави козацької повік не забудем”: До 500-річчя українського козацтва: Рек. бібліогр. покажч. / Держ. б-ка України. – К., 1992. – 68 с.

15. “Тої слави козацької повік не забудем”: Рек. бібліогр. покажч. з історії укр. козацтва / М-во культури і мистецтв України. Нац. парлам. б-ка України. – К.: Київська правда, 2004. – 230 с.

16. Художня література. Критика. Літературознавство (2006): Рек. бібліогр. покажч. / М-во культури і туризму України. Нац. парлам. б-ка України. – К., 2007. – 91 с.

17. Шевчук В. “Клопіт згадування”, або Історія в літературі / В. Шевчук // Слово і час. – 2005. – № 9. – С. 14–24.

Підп. до друку 10.01.2008. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.
Друк різнографний. Гарнітура Times. Ум. друк. арк. 1,16.
Обл. вид. арк. 0,74. Зам. 2-011008. Наклад 80 пр.

Видавниче підприємство "Східний видавничий дім"
(Державна свідоцтво № ДК 697 від 30.11.2001.)
83086, м. Донецьк, вул. Артема, 45
тел./факс (062) 338-06-97, 337-04-80